

Premýšľajme s Erazimom Kohákom

Útla knižka Erazima Koháka: Dopisy přes oceán aneb Čertování s Míšou obsahuje 26 textov v esejistickom štýle, ktorými sa autor, žijúci vtedy v emigrácii, pravidelne prihovára obyvateľom bývalého Československa na vlnách Hlasu Ameriky. Pôsobil síce ako profesor filozofie na univerzite v Bostone, žil však na samote hlboko v lesoch amerického štátu New Hampshire v drevenom dome, ktorý si sám postavil. Hoci tieto príhovory odznali v priebehu rokov 1980 – 1983, obsahujú veľa krásnych myšlienok, a pre nás možno práve teraz ešte aktuálnejších. V súvislosti s témou tohto čísla je zaujímavé zamyslieť sa nad praktizovaním "Tudovej demokracie", ako o tom píše E. Kohák v šiestom príhovore:

" ... Dnes bych s vámi chtěl hovořit o lidu a lidové demokracii, až trochu jinak, než je u nás doma zvykem. Zmíněný lid jsou v tomto případě moji sousedé a ta jejich lidová demokracie se koná při kafi a kobližkách druhé úterý v březnu, protože když cesty měknou a povozy se zabořují až do nápravy, nedá se vlastně nic kloudného dělat, a tak nezbyvá než vládnout.

Napřed bych vám chtěl povědět něco o lidu, který tu čítá čtyřasedmdesát duší a jednou do roka se sejde ve staré jednotřídce, aby "vykonal" svou demokracii. Jsou to moji sousedé, většinou dřevorubci, kteří tu žijí roztroušeně na dvoch steh padesáti čtverečných kilometrech lesa, z nichž sestává naše obec ...

... Ač po pravdě, není to ani ves. Nemáme školu, není tu jediný obchod, není tu kostel ani hospoda, jen samoty roztroušené v rozestupu tak dvou kilometrů. Lidi, kteří v nich žijí, většinou živí les. Jsou to samo-

statně pracující dřevorubci, jejichž způsob života se pramálo změnil za poslední dvě století...

... Takoví jsou to lidé, kteří se druhé úterý v březnu sejdou v bývalé jednotřídce, aby vykonali lidovou demokracii. Cihlová jednotřídka je totiž naší jedinou veřejnou budovou. Obec nemá radnici, nemá ani obecní úředníky, kteří by v ní úřadovali. Obecní správa sestává ze tří radních a tří dalších volených funkcionářů, kteří se starají o všechno, oč je tu třeba se starat – jeden o údržbu cest, druhý o výběr daní, třetí o evidenci automobilů, řídicích průkazů, a tak jednou za rok o oddací list. Dělá se to podomácku, po práci, v kuchyni u toho, kdo zrovna zastává úřad a jako znak úřadu má na poličce papundeklovou krabici lejster. Školu nemáme: pro děti dojíždí autobus z okresního města. Hasiči, kdyby jich bylo třeba, by přijeli z nedaleké vesnice, kde je také prادلenka a samoobsluha, a pokud je co hlídat, hlídají četníci. Vlastní policejní sbor nemáme, ani na obecního strážníka jsme se nezmohli. V newhamshirských lesích dosud platí zásada, že nejlépe vládne vlada, která vládne nejmíň.

A tak si vládneme po svém. V úterý po večeri se k jednotřídce sjedou omláčené púltuny, zdejší nejběžnější dopravní prostředek, a sousedé v čistých kalhotách a flanelových košilích zasednou do starých škamen – těžko vtěsnávají nohy pod nizounké lavice. Povídají si šeptem, protože to je přece slávnostní událost, obecní schůze... Schválíme zápis loňské schůze a pak radní předloží účtování ze svého celoročního úřadování, co stálo odklízení sněhu, co sůl na náledí, co údržba silnic – totiž mimo dvě silnice, které nám udržuje státní sprá-

va, patří všechny cesty nám a my za ně odpovídáme.

To všechno je kóda k minulému roku a patří k věci dát k dobru vzpomínku, jak rok uběhl. Vlastní rokování nadejde, když přijde na pořad plán na příští rok. Je opravdu třeba vyspravit tu či onu cestu? Je třeba postavit nový můstek přes potok? Bývají o tom vášnivě debaty. Totiž obec si sama stanoví daně a každý návrh je možno hned přepočítat, kolik by kdo musel přispět. Bylo by fajn mít pěkně vyasfaltovanou silnici – jenže by to stálo majlant. Stojí to za to? Obvykle se dohodneme, že ne. Vozovka ještě rok vydrží, ty nejhorší výmoly zasypeme šterkem a budeme prostě jezdit pomaleji.

Než jsem si na obecní schůze zvykl, sedával jsem tam s úžasem. Poslouchal jsem, jak sousedé rokují a rozhodují, a pomalu jsem se učil podstatě svobody i demokracie. Platón považoval demokracii za nejhorší formu vlády vůbec, tyranii davu. Tady mi začalo docházet, že tyranem může být jen člověk, který má právo rozhodovat, ale nenese odpovědnost za své rozhodnutí. V obci je odpovědnost přímá: kdo se domáha, abychom znovu vyasfaltovali silnici nebo zařídili školku, se zároveň zavazuje, že přiloží svůj podíl. Demokracie začíná diskusí, ale pokračuje odpovědností: je to vlada lidí, kteří odpovídají za svá rozhodnutí.

Nepodceňujte tu diskusi. Demokracie je totiž také ochota menšiny podřídit se rozhodnutí... čímú rozhodnutí? Říkávame, že prý většiny, a pak těžko chápeme, jaký je rozdíl mezi tyranii jedinice a vládou té většiny. Teprve tady jsem to pochopil. Možnost podílet se na tvorbě rozhodnutí je přetváří na rozhodnutí celku. Slyšel jsem souseda vášnivě odporovat rozhodnutí postavit na severním konci obce nový most. Nepodařilo se mu přesvědčit schůzi. Most jsme odhlasovali, a ač přes něj sotvakdy pojedje – bydlí na druhém konci obce – bude na něj

přispívat daněmi. Myslel jsem, že bude naštvaný. Nebyl. Když odcházel, mávl rukou: "I don't mind, I had my say" – tak docela volně, nevadí, řekl jsem si svoje. Rozhodnutí mu bylo proti mysli, ale tím, že si řekl svoje, stalo se i jeho rozhodnutím. Chápu ho: vláda většiny nad umlčenou menšinou zůstává tyranii, byť by ta většina byla sebevětší.

A pak ještě něco. Demokracie je také úctou k menšině. Tentokrát šlo o protažení nové cesty, která by o dva kilometry zkrátila cestu z jednoho konce obce na druhý. Poslouchal jsem diskusi. Jeden soused po druhém povstával a přesvědčoval shromáždění o výhodách stavby, nabízel, že pomůže s potahem nebo s kamenem, aby stavba nepřišla tak draho. Vzдорovali jen dva dědkové, kterým by silnice vedla přímo sádem. Dva proti snad šedesáti shromážděným. Pak přišlo hlasování. Nevěřil jsem svým uším. Ne. Ne. Ne. Ne. Schůze návrh zamítla skoro padesáti hlasy proti, osmi pro. Až po schůzi, při kafi, se mi dostalo vysvětlení: "Když oni ti dva ten sad mají tak rádi..." Demokracie znamená také ohleduplnost k menšině dvou dědků, z nichž jeden mimochodem byl ještě v roce 1947 lesníkem v Brdech.

Tak probíhá debata. Odhlasovali jsme položku na sestru Červeného kříže, která pomáhá starým a nemocným, odhlasovali jsme podporu, přepočítanou na dolar třicet z tisíce hodnoty pozemku, na umělecké středisko, zamítli jsme příspěvek okresnímu výboru pro turistický ruch – o turisty nemáme zájem. Pak ještě zvolit obecní funkcionáře na příští rok. A zase ta debata byla jiná, než bych si představoval. Začala otázkou, kdo by byl ochoten...? Navržení kandidáti pronášeli ohnivé projevy proti sobě a obhajovali se: já už to táhl dva roky! Trvalo dobrou půlhodinu, než jsme se dohodli, na kom je řada, přemluvili ho, aby přijal, a pěkně podle zákona ho odhlasova-

li. Myslím, že i to je znak demokracie, že funkce je služba, ne výsada....

A ještě něco, demokracie je také vyesedávat po schůzi na schodech před školou. Někdo přinesl z půltuny basu piv a vládnoucí lid připíjel a komentoval svou vládu – to jsme si to zas dobře zařídili! Seděl jsem s nimi dlouho do noci pod zmrzlým nebem a ani jednou jsem neslyšel to odcizené slovo "oni". Zítra zas začne práce. Brzy po ránu vyjedou moji spoluvládci s pilami a koňmi do lesa, já do zaměstnaní do města, do zcela jiného světa. Tam si uvědomím, že naše horská obec je už i v dnešní Americe anachronismus. Patří k jiným, prostším dobám: já se svým městským zaměstnáním ohlašuji, že i tu se svět mění. V Bostonu s několika milióny obyvatel už dávno nejsou možné obecní schůze, kde lid vykonává přímou vládu a zavládnou popíjí pod hvězdami pivo.

Přesto nemyslím, že duch té horské obce je anachronický. Demokracie hledá nové formy, ve složitě společnosti lidé snadno ztrácejí jasný názor na to, z čeho vlastně se-

stává. Tady v horách je to jasné. Demokracie je vláda odpovědných a odpovídajících. Je to diskuse, kterou se většinou rozhodnutí stává rozhodnutím celku. Je to úcta k menšině. Je to pocit, že obec, to jsme my. To platí všude, i tam, kde formy demokracie jsou jiné než u nás v obci. Ta naše obec, to je anachronismus, avšak zároveň připomínka, co je vlastní podstatou demokracie vždy a všude. A kdybyste mi nevěřili, že tak to opravdu je, zeptejte se Jiřího Gruši. Byl tu zrovna na návštěvě a šel na schůzi s námi!

Milí přátelé, přál bych vám, abyste se i vy mohli cítit jako doma tam, kde žijete!"

Vďakaa za múdre slová, pán profesor, mnohému sa musíme učiť, aby sme sa doma mohli cítiť ako doma.

Marta Ciranová

Erazim Kohák: Dopisy přes oceán aneb Čertování s Míšou. Vydalo Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1991, 124 s.

